

ביקורת

אחרים גם אמצעי זה נראה שממש מדי. בעיקרו הוא מבטא את תפקיד הגואל והצלב הנצחי. ממש כמו השימוש בקטעי שירה להארת דמות של הגיבור ומשמעותה. מגד משלב משירי פוגל וא. בן יצחק, שתוכנם מזהה רמז או אנלוגיה לתהליכים המתרחשים ב"יצירה": "החורגולות כבר נשחטו או נטרפו ואני אינני" ומקבילו למעשה להריגת החתול והשינוי שחל באישיותו. זאת ועוד, שפע החלר מות מצייף את הספר והללו ניתנים להתפרש בקלות יחסית מתוך שהם מנהלים דיאלוגים שקופים עם התרחשויות ומאויים שונים ביצירה. כמו תחלום על האם ההורגת את הנחש ברפת (הקשור אמנם למאורע הזכור לגיבור מילדותו ומצד שני יש לו משמעות לגבי האם ההורגת את נחש אהבתם של עשהאל ואיה), או תחלום אחר ועבו רואה עשהאל עקרב גדול בראשה של אמו, רחבץ על המוח ונרעץ בו צפורניו, כפי שהלם קודם לכן, שהמחוגים בשעונו של מוסטפה העובד במשק של אמו. (במציינות עובד במשק ערבי אחר, יוסוף), הופכים לעקרב המטפס על ההזה של אמו. בתחלומות הללו אנו גרמונים על השאלותיו של עשהאל למות אמו, להסרתו בה. לפחדיו מיוסוף המש"תלט על המשק.

■ בלי ערך קבוע

בשלב מאוחר של חיה מספרת האם על "זכר צ'רקסי, שחזר אחריה בימי אלמנותה ועל כך שלמדה לרכב על סוס. האמצעים הללו, כמו השימותיו של עשהאל על חיות המדבר, מהן רשימות מנחכות ביותר, חלקן במבוא, כבסיס זה על זה, באפעלים במי"י יורים רבים מדי ובמקום לעבות את ה"משמעותיים הם משטחים אותן. גם זיהויו של עשהאל באותן חיות מדבר אינו מסיף.

(סוף בעמוד הבא)

הנסיון של אם עשהאל לתמוס את עצמה כאמו של ביאליק (ענין שמצא את ביטוי הרעב ברומן, "החי על המת"). כשלמדנו את "שירתי" של ביאליק ראיתי את אמו כדמות אמי, אלא שלהבדיל ממנו לא הייתי זרתמה", "החי על המת". האם ברומן עשהאל באשרת כביכול, תפיסה זו של יונס. היא אכן רואה את עצמה כאמו של ביאליק. כשהי תאוריה הזו נשמעת מפיה, ניכרת גסותה. ראה, שהסופר לימד אותה את תפקידה על פה. האם דמות האם או האשה, כפי שהיא עולה בסיפורו של מגד או בסיפורו המקביל של המגן, "רקעים לנעמן", האצל מספרים אחרים, כמו א.ב. יהושע, עמוס עוז ויצחק אורן מבטאת באמת את אחד מסודות הקיום של מאפיין סוציולוגי-פסיכולוגי יהודי, או שזו תנחה בזוויפת מ"זרה?"

באיו מידה עיצבו או עוצבו הגשמות תלושות הליריות, המהוות את עיקרם של יצורי הספרים הללו, בידי אבהות פצועות והיסטריות. אצל מגד כאן כמו ב"החי על המת" מתואר קיפוח קשה של האב; האם מכבסת את כתונת האב, ואילו הבן חש כאילו האם מכבסת אותו חזק כל כך — לא הכרתי את אבי, אך הוא נלחץ בי כאילו מעצים את גופי בתוך גינית.

ייתרו של עשהאל כתבטא, בין השאר, בדקותו במספר מועט של מנגינות שהוא יודע לגנן; מספר מועט של ספרים שהוא קורא עשרות פעמים, ומספר קבוע של הקליטים שלהם הוא מאזין. צרות עולמו אמורה לבטא את העושר והאמת שבו.

ככל גיבורי יוד גם עשהאל משים עצמו רשע. הוא מתבטל בפני איה וחושב: "בהי יודעת על הגוש שמודחלל בתוכי לעיתים קרובות". נושא הגושים הוא מן "הס" מלים" הבולטים: את הארס יש לחלוב מן הנחש. זו אף נהמתו של עשהאל ששה שהוא מוצא שאינה אהובתו מתנה אהבים עם דוידון. עשהאל עצמו מתמחה בהליכת נח"שים למישך אליהם. אך ברוב האמצעים ה"

מאת הלל רייס אהרון מגד

בתחבולות שקופות

נוטה לוותר על המרכז התרבותי-העירוני. תחבולה אופיינית זו, 'המכתב הסותר', מאמתת את תחושותיו העמוקות של הבן. שתי הגשים המרכזיות ביצירה, אמניות מתוסכלות למחצה, כאילו שונות למעשה, ר" מהופכות באישיותו. בפרעל הן מקיימות ב"י גיהן חוק כלים שלובים, זו מתמלאת פאת-הקונתה של זו. מפעם לפעם הוזה הגיבור על השוני שבניהן. "איה משתנה בעשית כמו אופירה", ובמקום אחר, "לעיתים קרובות אני הישב שאני צריכה להיות שונה משחיא". "אופירה שונה מאי. ההפך הגמור ממנה". הוא תוהה וחושב: "מי היא אופירה? ... זו האומרת 'אולי דרינק' או זו שמרחפת כציפור גדר לה?" באותה תבנית ניצבות גם אישתו ל"שעבר של עשהאל, והשכנה העדינה. אחד האמצעים הבולטים שמפעלים ניתן להציין על הדרך ששה רוצה המהבר לנווט את תפיסת הנטיית הפועלת כסיפור, הוא

פאריזה כדי להציל את האמן הדרוני המ" מוסחר מוסטאפה מידי עצמו, חולם עשהאל שאביו יוצא מן הסכר (כמו ב"החי על המת" — דוידוב המסתבך בגדר תייל). באותו תחום, המבטא את גאולת הגיבור, אימר לו אביו: "אל תגיד נענע קעין גרור נית. זו ערבית ולא עברית", בניגוד לאם, שהקפידה כבבת-עונה על ה"עין". בהמשך מוליכו האב בדרך סודית המכונה "נתיב הבטחון". שם שאפילו לאלגוריסטן גרוע ביותר ישמע צורם מתוך המעבר ללשון הי צבאית ממנה הוא שאוב. בניגוד לעיפיות, אכן מתחוללת בעשהאל התנגדות מאוחרת: היא חוזר למוקבה ומנסה להיות בה את חייו. "לאט לאט אני מסתגל לחיים". לאחר מות אמו מגלה עשהאל מכתב אה" בים של אחד מראשי ההתיישבות העובדה שנישלח אל האם, ומספר על פגישה גנובה-יום וגנובות-לילה ממנו מצטיירת דמות שר" נה מן האם ההירואית. מתגלה אשה שאינה

של עשהאל אל אמו, שאינה אלא מפלצת ציונית-טרובניציאלית.

על פי הנורמות המקובלות בחברה של ה"וואסט" הציונים הרואים במושבה (שאינה אלא גלגול עיירתו של מנדלי) את התגלמות הרומנטיקה הציונית ובפרט בהתאחדות סופרי פתח-תקה והסביבה הרי אמו היא אשה למופת: אלמנה החיה עשרות שנים במושבה גלילית נידחת. מגדלת את בנה חולה-הנפילה, התמהוני עשהאל, מטפחת למופת את משקה ונושאה בתגיות הלאומיות את זכר בעלה במאון מנגה, ובעיקר קנאית היא להשכלה עברית ולא דגלה של שפה שורשית, דוגה מילים מן ההפסדה ומקפידה להגות עינין' כהלכה כנאה לעלמה עברית, שהשליכה אחרי גותה עיר וכלאה.

בפרעל היא מדסאה את יבנה ואת סביבתה תחת שבת ידענותה, ומגלמת אוצר ערכים תיאטרלי של דור אמהות הירואיות שאפשר גם בלעדיו. היא מעין גלגול של אם-פורטנוי המפורסם.

כאמו של יונס ב"החי על המת" היא מסתירה מבנה את סוד מות האב. הגירסה החיצונית היא שהאב נרצח בקידי ערבים שגזו שנסע לחלקת שדהו. אך להסתלקות האב התם ושלל-הרח מתרמוזת סיבות הי נרצחת בלחצה של האם-הטרופנית, כמש כמו הגשים העכבישית-האנסיות המאכלסות את היצירה. האם, תושיה הלפרין, מעלימה כמעט את כל הקשור בזכרו של האב, ואוסרת על יבנה המגלה תווי-אבא טיפוסיים ללכת אל הסלע, מקום הרצחו של האב, באברה: "הסלע יפול עליך". תבחילה של הבן כאמו מוצאת ביסויה ברשרוש ברקתו- שהוא איתות על השקר שבפועלמה.

לאחר מות האם, בטלחי היצירה, מתחיל תהליך התגדרה העצמית של הגיבור: הוא הורג את חתולו צפניה, שאיננו אלא הצד האפל שלו, צילו הרדף אותו, כפי המציין זאת דוידון בדרך לגלגית בראשית-הספר. "אז תן לו שעה אחת נופש ממך! נופש ולא נפשיית"; ולאחר שאהובתו איה מסתלמה

לאחר מות האם, בטלחי היצירה, מתחיל תהליך התגדרה העצמית של הגיבור: הוא הורג את חתולו צפניה, שאיננו אלא הצד האפל שלו, צילו הרדף אותו, כפי המציין זאת דוידון בדרך לגלגית בראשית-הספר. "אז תן לו שעה אחת נופש ממך! נופש ולא נפשיית"; ולאחר שאהובתו איה מסתלמה

אהרון מגד: עשהאל; הוצאת עם עובד / ספריה לעם; 231 עמ'.

א ין לך פרוואיקן בסיפורת העברית בת זמננו שהתב" ניות כה מהודקות ביצירו תינו כמו ברומאנים של אהרון מגד. איני יודע אם גנאי הוא למחבר או שבה, מפני שבראש ו- בראשונה ניצבת בעיית האותנטיות של תשתיות היצירה, הכרחיות ה- אסתטית, הפסיכולוגית והצדקתן מתוך הלשון שבה הן מובעות ו- ממנה הן נובעות. קשה לעמוד על הגשר האותנטי האמור לחבר בין תכנים גלויים ולשון ז'ורנליסטית פושרת השאובה מן ההווי, מלשון הדיבור ומתמדור, "כך הם מדברים", לבין ממדי עומק ומבנה-על ביצירה. הקורא רואה בקריאה ראשונה רק משולת וגבסא של סיסטמיות דממה, ודמויות ה- נשנות בהאראציות מדומות. איפיונים עק" שים, עמסיה הוא שמנד חוזר בעקשנות לא רק על הקבוצות שלו, אלא גם על המניעים העמוקים המבטאים את המצוקות של גי- בחרו הראשיים.

■ סוד מותו של האב

עשהאל הוא גיבור אופייני ליצירותיו של מגד, מן כוי (ספק חיה ספק בהמה) תלוש וחיובי, העומד מחוץ לחברה, ולנורמותיה ונעשה לשופטה. בניגוד לתלושים המסור-תלים בספרותנו מאז-תקופת התחייה, עשהאל הוא אבן שואבת לסוג של בתורות, נשים אמניות, שנשכחו למלכות השטן, ומוצאות בששהאל ברצפי האמת שלהן, הנעי ויחדיין החולשתן, משענת קנה לא כל-יך רצון. כי מקביל, הנשים בעולמו אינן מבטאות רק את האפשרות להתקשר אל היפה, אלא הן גם נציגיה של המציאות השקפית. בממד עמק הן כולן גילגולים של יחסו הבעייתי